

Warszawa, dnia 20 sierpnia 2019 r.

Prof. SGSP dr hab. Anna Gołębiowska
Zakład Prawa i Administracji
Wydział Inżynierii Bezpieczeństwa Cywilnego
Szkoła Główna Służby Pożarniczej w Warszawie

Recenzja

rozprawy doktorskiej Pana mgr Bena Sassi

***nt. Skuteczność prawa międzynarodowego w porządku prawnym
Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej***

napisanej pod opieką naukową

Pani prof. UW dr hab. Katarzyny – Myszony – Kostrzewy

w Instytucie Prawa Międzynarodowego Wydziału Prawa i Administracji

Uniwersytetu Warszawskiego

[Warszawa 2019, ss. 220]

W związku z powołaniem w dniu 31 maja 2019 r. przez Radę Naukową Instytutu Prawa Międzynarodowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego na recenzenta rozprawy doktorskiej Pana mgr Bena Sassi nt. *Skuteczność prawa międzynarodowego w porządku prawnym Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, napisanej pod kierunkiem naukowym Pani prof. UW dr hab. Katarzyny Myszony - Kostrzewy w tymże Instytucie, przedstawiam poniżej jej ocenę.

1. Wybór tematu rozprawy doktorskiej

W sferze funkcjonowania między prawem międzynarodowym a prawem krajowym zachodzą pewne zależności. Prawo międzynarodowe w niektórych sprawach może odsyłać do konkretnego uregulowania w prawie krajowym. Prawo krajowe, co zdarza się częściej może odsyłać do prawa międzynarodowego. W praktyce podstawy regulacji stosunku obu tych systemów prawnych w płaszczyźnie międzynarodowej znajdują się w normach zwyczajowych i umownych. Pomocne jest także orzecznictwo sądów międzynarodowych.

Przedmiotem rozważań Doktoranta stała się problematyka stosunku prawa międzynarodowego do prawa wewnętrznego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i ocena rozwiązań z perspektywy obecnie obowiązującej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku, która po raz pierwszy w historii polskiego konstytucjonalizmu szerzej podjęła kwestię obecności prawa międzynarodowego w polskim porządku prawnym.

Otwarcie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej na prawo międzynarodowe i procesy integracyjne wyraża się w regulacjach rozdziału I pt. „Rzeczpospolita”, który zawiera normy dotyczące ustroju i podstawowych instytucji społeczeństwa i państwa. Istotne zasady ustrojowe znajdują się także w innych rozdziałach Konstytucji, jak również wynikają z interpretacji zawartych w niej przepisów. W art. 9 rozdziału I Konstytucji RP z 1997 roku zapisano jedną z zasad o fundamentalnym znaczeniu ustrojowym w państwie, czyli: „Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego”. Podkreślono w nim, że Polska jest państwem prawa także w stosunkach zewnętrznych. Zastosowano przy tym formułę szerszą niż zasada *pacta sunt servanda* z Konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów z 1969 roku, bowiem mowa jest o całym prawie międzynarodowym, obejmującym powszechnie uznane zasady prawa międzynarodowego oraz prawo zwyczajowe.

Biorąc pod uwagę fakt, że w literaturze zdecydowanie brakuje opracowania monograficznego przedstawiającego wpływ prawa międzynarodowego w wewnętrzny porządek Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i oceny rozwiązań z perspektywy obecnie obowiązującej Konstytucji RP z 1997 roku, należy podkreślić, że przekazana mi do zrecenzowania rozprawa doktorska Pana mgr Bena Sassi stanowi opracowanie zagadnienia mało upowszechnionego w literaturze. Z tego punktu widzenia wybór i sformułowanie przez Doktoranta tematu rozprawy doktorskiej należy uznać za bardzo trafny. Przedstawiona tematyka jest prawniczo inspirująca pod względem teoretycznym i praktycznym. Wybór przedmiotu badań świadczy o naukowej intuicji Doktoranta. Jego wywody zostały

2
A

przedstawione w sposób logiczny i przemyślany. Należy zaznaczyć, że tematyka podjęta w rozprawie doktorskiej Pana mgr Bena Sassi zasługuje na poważną analizę naukową.

Nie ulega wątpliwości, że uznanie należy się też Promotorowi Pani prof. UW dr hab. Katarzynie Myszonie - Kostrzewie, co Doktorant podkreśla, bowiem przyczyniła się do przedmiotowego ulokowania rozprawy doktorskiej.

2. Ocena merytoryczna rozprawy doktorskiej

2.1. Ocena konstrukcji rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska Pana mgr Bena Sassi składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz załącznika w postaci Aneksu nr 1 – Uchwały Rady Państwa i Rady Ministrów z dnia 28 grudnia 1968 roku w sprawie zawierania i wypowiedania umów międzynarodowych (jest to uchwała niepublikowana, a jej tekst został udostępniony przez Departament Prawno – Traktatowy Ministerstwa Spraw Zagranicznych w dniu 18 marca 2019 roku).

Lektura wstępu i kolejnych części rozprawy doktorskiej pozwala stwierdzić, że Doktorant ograniczył zakres badanej problematyki do jej zagadnień charakterystycznych, co jest zrozumiałe i słuszne. We wstępie Doktorant uzasadnia zajęcie się analizowaną problematyką. Prezentuje też sformułowaną hipotezę, która stanowi osnowę pracy.

W rozdziale pierwszym pt. „Stosunek prawa międzynarodowego do prawa wewnętrznego” Doktorant w oparciu o szczegółowy przegląd literatury omówił podstawowe teorie dotyczące relacji między dwoma porządkami prawnymi: wewnętrznym i międzynarodowym, z uwzględnieniem problematyki włączania normy międzynarodowej do porządku krajowego.

W rozdziale drugim pt. „Podstawy ustrojowe Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej” Doktorant przedstawił zarys międzynarodowego położenia Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej po II wojnie światowej. Ponadto w kontekście historycznym zwrócił uwagę na najważniejsze wydarzenia omawianego okresu. Omówił również zasady ustrojowe i konstytucyjne, które obowiązywały po 1944 roku.

W rozdziale trzecim pt. „Norma prawa międzynarodowego w prawie wewnętrznym PRL” Doktorant omówił zagadnienie skuteczności prawa międzynarodowego i dziedzictwa traktatowego II Rzeczypospolitej Polskiej w kontekście sukcesji zobowiązań międzynarodowych.

W rozdziale czwartym ostatnim pt. „Miejsce prawa międzynarodowego w porządku prawnym Rzeczypospolitej Polskiej” Doktorant zestawiał przykłady poglądów doktryny z czasów Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z obecnie istniejącymi mechanizmami obowiązywania prawa międzynarodowego w Rzeczypospolitej Polskiej, przyjętymi w Konstytucji z 1997 roku. Ponadto przedstawił obowiązywanie normy prawnomiędzynarodowej *ex proprio vigore*, czyli z mocy własnej.

Plan rozprawy doktorskiej jest rozbudowany, gdzie 192 strony to zasadniczy tekst, 11 stron stanowi załącznik – Aneks nr 1 (uchwała Rady Państwa i Rady Ministrów z dnia 28 grudnia 1968 roku) oraz 12 stron bibliografii. W mojej ocenie każdy z elementów składowych rozprawy doktorskiej nie zawiera elementów zbędnych. Jeżeli nawet pewne treści rozprawy moim zdaniem można było ująć bardziej syntetycznie, to nie czyniłabym żadnego wyrzutu, z uwagi na bezdyskusyjny związek wszystkich poruszanych w rozprawie wątków z tematem rozprawy doktorskiej. Wywody Doktoranta zostały przedstawione w sposób przemyślany i logiczny.

Doktorant umiejętnie korzystał z licznych i różnorodnych źródeł w postaci literatury (w języku polskim, angielskim, francuskim, niemieckim), ustaw zasadniczych polskich i zagranicznych, orzecznictwa sądów polskich, polskich aktów normatywnych i umów międzynarodowych oraz źródeł internetowych, co ma swoje odzwierciedlenie w zawartości bibliografii, a także w treści rozprawy doktorskiej, w tym w przypisach. Cały materiał badawczy Doktorant bardzo dobrze wykorzystał.

Przechodząc do uwag pozwolę sobie wskazać, że strona formalna rozprawy doktorskiej została zrealizowana starannie, jej elementy są prawidłowo sporządzone, uchybienia są incydentalne. Niemniej jednak moim zdaniem każdy z rozdziałów powinien kończyć się podsumowaniem, które stanowiłoby sumę podsumowań podrozdziałów a tym samym i rozdziałów rozprawy doktorskiej. Pomimo tego konstrukcję rozprawy doktorskiej należy uznać za prawidłową. Swoje wywody Doktorant przedstawił w sposób przemyślany. Struktura rozprawy odzwierciedla umiejętność Doktoranta, który precyzyjnie dokonał analizy wszystkich źródeł i wykorzystał je w sposób prawidłowy.

2.2. Merytoryczna ocena treści rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska Pana mgr Bena Sassi podejmuje rozważania na temat wpływu prawa międzynarodowego w wewnętrzny system prawny Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz oceny rozwiązań z perspektywy obowiązującej Konstytucji RP z 1997 roku. Doktorant dokonał próby zbadania tej problematyki pod kątem wpływu dorobku doktryny Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej na ukształtowanie się współczesnych norm konstytucyjnych i tym samym starał się także zbadać wpływ działań na skuteczność prawa międzynarodowego w prawie wewnętrznym.

Problematyka poruszona w rozprawie doktorskiej Pana mgr Bena Sassi jest ciekawa, z uwagi na to, że Doktorant rozszerza swoje zainteresowania badawcze poza obręb prawa międzynarodowego sięgając w obszar stosunków międzynarodowych, w tym historii polskiej dyplomacji. Ten argument pozwala na prowadzenie badań na różnych płaszczyznach, co jest podparte wiedzą Doktoranta w tym temacie i jest z pewnością zaletą tej rozprawy.

Doktorant stawia jedną hipotezę badawczą. Zakłada ona, że „w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej prawo międzynarodowe obowiązywało w porządku prawnym *proprio vigore*” (s. 10). Poszukując odpowiedzi na tak postawiony problem badawczy, Doktorant sformułował hipotezy szczegółowe, mające charakter pomocniczy. Pierwsza, że „Norma międzynarodowa niepublikowana w dzienniku urzędowym nie wywołuje skutków prawnych w prawie wewnętrznym” (s. 10). Druga, że „Brak zapisu konstytucyjnego stanowiącego o skuteczności normy międzynarodowej w porządku krajowym daje możliwość nierespektowania przez sąd orzekający umowy międzynarodowej” (s. 10). Trzecia natomiast, że „Zasada demokratycznego państwa prawa jest podstawą respektowania zobowiązań międzynarodowych zaciągniętych przez państwa” (s. 10).

W celu zweryfikowania powyższej hipotezy oraz hipotez szczegółowych Doktorant stawia sześć pytań badawczych. Kluczowe wydają się odpowiedzi na pytania: pierwsze – „Czy brak konstytucyjnej zasady prymatu prawa międzynarodowego powodował w okresie PRL brak skuteczności umowy międzynarodowej w orzecznictwie?” (s. 10); drugie, „Czy brak transformacji umowy międzynarodowej w ustawie był przeszkodą do stosowania prawa międzynarodowego przez sądy?” (s. 10) oraz szóste, „Jaka była praktyczna skuteczność umów resortowych zawartych przez rząd PRL?” (s. 11).

Doktorant w swoich badaniach słusznie podkreślił, że „pod względem prawnomiędzynarodowym III Rzeczypospolita Polska jest sukcesorem prawnym Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej” (s. 8). Ten element jest próbą nadania badanemu problemowi dużego waloru, co jest zaletą rozprawy. Dlatego też zasadne było zbadanie mechanizmów obowiązujących pod rządami Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i dokonanie egzegezy obowiązujących współcześnie w prawie wewnętrznym rozwiązań w tej materii (s. 8).

Warto zwrócić uwagę, że Doktorant poprzez przeanalizowanie piśmiennictwa dotyczącego prawa międzynarodowego dokonał wieloaspektowego zarówno podsumowania, jak i oceny omawianej problematyki w sposób pozbawiony uprzedzenia politycznego i tym samym w pełni udało się Doktorantowi przeprowadzić badania komparatystyczne, z których wynikają zależności mające wpływ na obecną praktykę (s. 8). Wątki, które w rozprawie doktorskiej zostały poddane analizie charakteryzują się systematyką myśli i takim sformułowaniem wypowiedzi, które znalazły potwierdzenie w wywodach merytorycznych. Doktorant oryginalnie formułuje wnioski, z którymi należy się zgodzić. Znajdują one potwierdzenie w przedstawionej literaturze i w przeprowadzonej analizie dokumentów.

Rozprawa doktorska Pana mgr Bena Sassi posiada charakter interdyscyplinarny a zagadnienia badawcze obejmują poza prawem międzynarodowym również obszar stosunków międzynarodowych, w tym historii polskiej dyplomacji, co tym bardziej pozwoliło na prowadzenie badań na różnych płaszczyznach. Należy potwierdzić, że Doktorant posiada dobre rozeznanie w przedmiotowej problematyce, co w połączeniu z rzetelnym podejściem naukowym, potwierdza Jego kompetencję i tym samym w efekcie przynosi interesujące wnioski i rozważania.

Użyte przez Doktoranta podejście prawnoporównawcze umożliwia porównanie przepisów prawnych i orzecznictwa sądowego z uwzględnieniem aspektów historycznych. Dzięki takiemu wielopłaszczyznowemu podejściu do rozpatrywanej problematyki w recenzowanej rozprawie doktorskiej nabierają one interesującego wymiaru. Metoda dogmatyczna pozwoliła Doktorantowi na zbadanie źródeł prawa wewnętrznego i międzynarodowego. Z kolei zastosowanie metody statystycznej miało udowodnić hipotezy przytoczone w rozprawie, dlatego też jej zadaniem było zsumowanie ilości podpisanych umów międzynarodowych w poszczególnych latach, czyli 1944 – 1989 i rozszerzenie tych badań na lata 1989 – 2018, w celu pokazania różnicy, jaka dokonała się, chociażby w sferze

publikacji umów międzynarodowych (s. 110, wykres nr 1 i wykres nr 2). Wykorzystanie metody ilościowej pozwoliło Doktorantowi wyprowadzić kilka istotnych wniosków (s. 113). Z kolei poszerzenie analizowanych zagadnień umożliwiło zastosowanie metody komparatystycznej, która doprowadziła do potwierdzenia wcześniej wyciągniętych wniosków w oparciu o wskazane metody badawcze.

W rozdziale pierwszym zatytułowanym „Stosunek prawa międzynarodowego do prawa wewnętrznego” Doktorant w oparciu o gruntowną analizę zebranej literatury podjął się omówienia teoretycznego (s. 13) i doktrynalnego (s. 16) ujęcia zagadnienia dotyczącego relacji prawa międzynarodowego do prawa wewnętrznego. Oprócz tego, pozytywnie należy ocenić odwołanie się przez Doktoranta do podstawowych teorii opisujących relacje między dwoma porządkami prawnymi: wewnętrznym i międzynarodowym. Doktorant dokonał próby zbadania dwóch podstawowych teorii sformułowanych w doktrynie czyli: dualistyczną i monistyczną. Podał je ocenie słusznie stwierdzając, że: „szkoły monistyczne uwzględniały przede wszystkim prawnomiędzynarodowy punkt odniesienia, który wprost prowadził do tezy o prymacie prawa międzynarodowego” (s. 37).

Należy zgodzić się z Doktorantem, że „Według dualistów podstawą obowiązywania prawa była wola państwa, której wyrazem był proces stanowienia i przestrzegania prawa” (s. 37). Doktorant przedstawił również interesującą analizę rozwiązań historycznoprawnych w oparciu o rozwiązania systemowe wykształcone w różnych państwach (ss. 42 – 43). Takie przedstawienie problematyki należy uznać za logiczne i uzasadnione. Interesujące wydają się też wskazania Doktoranta na badania przeprowadzone w tej materii przez uczonych francuskich, niemieckich i austriackich, którzy stworzyli podwaliny do rozwoju współczesnej nauki prawa międzynarodowego. Doktorant przytacza bardzo interesujące teorie, które upatrują podstawę obowiązywania prawa międzynarodowego w odpowiedniej normie zawartej w konstytucji danego państwa, a które wprowadzając taki zapis wyrażają wolę związania się z normami międzynarodowymi.

Oprócz tego pozytywnie należy ocenić rozważania Doktoranta uzupełnione analizą metod recepcyjnych (ss. 45 – 52). Należy zgodzić się ze spostrzeżeniami Doktoranta, który słusznie stwierdza, że skuteczność prawa międzynarodowego w wewnętrznym porządku prawnym można zapewnić także poprzez zastosowania metod pozarecepcyjnych (nierecepcyjnych), np. przez odesłanie, adopcję, wykonanie, czy delegację (ss. 52 – 57).

Przedmiotem analizy Doktoranta było także skoncentrowanie się na odrębnym zagadnieniu, jakim jest obowiązywanie normy prawnomiędzynarodowej *ex proprio vigore*, czyli z mocy własnej (ss. 54 – 55). Doktorant dochodzi do trafnych wniosków, że norma międzynarodowa, nawet bez poddania jakimkolwiek zabiegom recepcyjnym i nierecepcyjnym i tak powinna być w państwie wykonywana a tym bardziej powinna obowiązywać w porządku prawnym. I tak Doktorant stwierdza, że norma zachowuje swoją własną moc, ale miejsce w państwowym porządku prawnym zawdzięcza prawu wewnętrznemu. Tematyka ta jest interesująca, bowiem doprowadza Doktoranta w dalszej części rozprawy do wniosku, że konstrukcja skuteczności normy *ex proprio vigore* nie rozwiązuje wszystkich problemów, jakie mogą pojawić się podczas stosowania traktatu w prawie wewnętrznym.

W rozdziale drugim recenzowanej rozprawy pt. „Podstawy ustrojowe Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej” Doktorant starannie przedstawił rozważania historyczne dające możliwości ustalenia etymologii terminów oraz rozwiązań przyjętych w prawie wewnętrznym (s. 58). Z tego też względu zasadne jest, że Doktorant, aby mógł rozwinąć myśl w omawianym temacie za niezbędne uznał zapoznanie się z wydarzeniami historycznymi i politycznymi (ss. 59- 67), a szczególnie z podstawami ustrojowymi systemu prawa w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (ss. 67 – 82). Odnosząc się wyczerpująco do omawianego zagadnienia Doktorant klarownie wyartykułował złożoność systemu, począwszy od podstaw ustrojowych obowiązujących w latach 1944 – 1947 (s. 59), poprzez podstawy ustrojowe według Małej Konstytucji z 1947 roku a kończąc na ustroju konstytucyjnym Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej pod rządami Konstytucji z 1952 roku (s. 74).

W rozdziale trzecim pt. „Norma prawa międzynarodowego w prawie wewnętrznym PRL” Doktorant słusznie rozpoczął swoje wywody od omówienia zagadnienia skuteczności normy międzynarodowej w wewnętrznym porządku prawnym okresu II Rzeczypospolitej (s. 93) oraz jej dziedzictwa traktatowego w kontekście sukcesji zobowiązań międzynarodowych (s. 96). I tak Doktorant słusznie stwierdza, że: „w okresie międzywojennym normy prawa międzynarodowego traktowane były przez orzecznictwo na równi z regulacjami wewnętrznymi” (s. 95). Następnie w kontekście prowadzonych badań podjął się próby dokonania dogłębnej analizy kwestii konstytucyjnych podstaw obowiązywania prawa międzynarodowego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (s. 102). Doktorant słusznie dostrzega, że Polska Rzeczypospolita Ludowa, „jako sukcesor prawny II Rzeczypospolitej korzystała z przyjętych wcześniej schematów i rozwiązań prawnych, by zapewnić ciągłość legislacyjną odradzającego się ze zniszczeń wojennych państwa” (s. 102). Analizę słusznie

koncentruje na ocenie praktyki prowadzonej w latach 1944 – 1952 (ss. 102 – 1-3) oraz w latach 1952 – 1989 (ss. 102 – 113).

Trudno odnieść się do wszystkich wątków poruszonych w tej części rozdziału, dlatego też potrzebna jest selekcja, która wiedzie do analizy przeprowadzonego badania statystycznego polegającego na zsumowaniu ilości podpisanych umów międzynarodowych w latach 1944 – 1989 i rozszerzenie ich na lata 1989 – 2018. Należy podkreślić, że badania statystyczne, wzbogacone o wykresy są wartościowe i stanowią praktyczne uzupełnienie rozważań, a tym samym doprowadzają Doktoranta do udowodnienia przedstawionych na wstępie założeń. Ciekawym uzupełnieniem rozważań Doktoranta jest pogłębiona analiza dość skromnego orzecznictwa (s. 116).

Doktorant po raz kolejny i we właściwy dla siebie sposób pokazuje znaczenie rozbieżności i luki prawne w obszarze skuteczności prawa międzynarodowego w porządku prawnym Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, które dały możliwość wypowiedzania się przedstawicielom nauki prawa. Zaproponowane interpretacje i propozycje zmian legislacyjnych były tylko pomocą dla orzecznictwa, które orzekało według własnego uznania. Orzecznictwo przytoczone przez Doktoranta jest skromne, w tym obszarze, ale wynika z sytuacji politycznej i kwestii realnego wpływania na decyzje podejmowane w okresie kształtowania się państwowości w Polsce po II wojnie światowej. Trafnie jednak Doktorant przytacza stanowisko zawarte w orzeczeniu Sądu Najwyższego z dnia 5 października 1974 roku i je dość szczegółowo omawia (s. 127).

W rozdziale czwartym recenzowanej rozprawy pt. „Miejsce prawa międzynarodowego w porządku prawnym Rzeczypospolitej Polskiej” Doktorant omawia propozycje norm sytuujących prawo międzynarodowe w porządku prawnym Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej przedstawiane przez przedstawicieli nauki prawa międzynarodowego (s. 132). Następnie Doktorant słusznie zajmuje się kwestią istotną, czyli dokonuje próby przedstawienia, w jaki sposób funkcjonuje skuteczność prawa międzynarodowego po okresie transformacji (s. 136). W tym celu dokonuje analizy przepisów Konstytucji RP z 1997 roku, będących filarem do zapewnienia skuteczności prawa międzynarodowemu w polskim systemie prawnym (ss. 137 i 143) i formułuje wnioski naukowe, z którymi należy się zgodzić, bowiem znajdują one potwierdzenie w przeprowadzonych przez Doktoranta badaniach dokumentów (s. 138).

W pełni uzasadnione są również rozważania Doktoranta w kontekście miejsca ratyfikowanych umów międzynarodowych w hierarchii źródeł prawa Rzeczypospolitej Polskiej. Warto pozytywnie odnieść się do uwag Doktoranta dotyczących istotnego zagadnienia związanego z pierwszeństwem umów ratyfikowanych w stosunku do ustaw (s. 151), co pozwoliło Doktorantowi zrozumieć mechanizmy zapewnienia zgodności prawa wewnętrznego z ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi (s. 155).

Ważne i trafne są spostrzeżenia Doktoranta ukazujące powiedzmy umownie etapy działania w kontekście charakterystyki i omówienia stosowania prawa międzynarodowego w świetle przepisów konstytucyjnych III Rzeczypospolitej Polskiej, poczynając od ratyfikacji w trybie art. 89 ust. 1 (s. 157), poprzez „małą ratyfikację” (s. 169) i ratyfikację w trybie art. 90 ust. 2 i 3 (s. 170), a kończąc na sposobie wcielenia w życie postanowień wynikających z umowy, czyli jej zatwierdzenia przez Radę Ministrów (s. 175). Taka konstrukcja tej części rozprawy posłużyła Doktorantowi do zbudowania pomostu pomiędzy treściami teoretycznymi, wprowadzającymi a tym samym porządkującymi, a szczegółowym omówieniem poszczególnych przepisów prawa polskiego. Należy zgodzić się ze słusznymi spostrzeżeniami Doktoranta dotyczącymi rozważań problematyki skuteczności umów nieratyfikowanych (s. 176) oraz kwestii uchwał organizacji i organów międzynarodowych (s. 178). Tym samym Doktorant słusznie zwrócił uwagę na ewolucję, jaka dokonała się w omawianej dziedzinie i niewielką skuteczność działania mechanizmu *ex proprio vigore*.

W zakończeniu rozprawy Doktorant trafnie przeprowadził końcową analizę podjętego tematu w kontekście podjętych tez badawczych wraz ze sformułowaniem konkluzji *de lege lata* i rozwiązań *ex ante*. W mojej ocenie Doktorant zawarł słuszne refleksje dotyczące skuteczności prawa międzynarodowego w prawie wewnętrznym Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Pozytywnie ocenił dorobek doktryny Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, która widząc luki w tej materii wdrożyła swoje propozycje w momencie transformacji ustrojowej, a efektem tego co potwierdza Doktorant jest obecny stan prawny (s. 192).

W zakresie merytorycznym rozprawa doktorska Pana mgr Bena Sassi zasługuje za ocenę pozytywną. Z uznaniem przyjąć należy swobodę, z jaką Doktorant porusza się w dwóch dziedzinach: prawa międzynarodowego i stosunków międzynarodowych, czym udowodnił znakomite przygotowanie do dalszej pracy naukowej o czym wspomina (s. 9). Doktorant formułuje wnioski naukowe precyzyjnie, należy się z nimi zgodzić, ponieważ znajdują potwierdzenie w wywodach merytorycznych, a także w cytowanym orzecznictwie i

literaturze. Podjęta w rozprawie doktorskiej problematyka nie powoduje wątpliwości, czy też uwag krytycznych.

Zaprezentowana we wstępie rozprawy hipoteza, że „w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej prawo międzynarodowe obowiązywało w porządku prawnym *proprio vigore*” (s. 10) postawiona jest w sposób uzasadniony i została udowodniona. Z uznaniem przyjmuję słuszność przyjętych założeń rozprawy. Biorąc pod uwagę wybór przedmiotu pracy można powiedzieć, że świadczy o intuicji Doktoranta, natomiast weryfikacja założonych celów badawczych doprowadziła do odpowiedniego zaplanowania całej struktury rozprawy doktorskiej, co jeszcze raz zaznaczam zasługuje na uznanie.

3. Ocena strony formalnej rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska Pana mgr Bena Sassi została pomimo złożoności tematycznej została napisana dobrym językiem prawniczym i w sposób komunikatywny. Przypisy zostały prawidłowo sporządzone. Drobne uchybienia można wskazać, jako nieliczne, m. in. powtarzające się często „Nie mniej” zamiast „Niemniej” (np. ss. 8, 37, 120, 127 (dwa razy), 138, 188, 190) oraz „Aktry” zamiast „Akty” (s. 201), „Sadu” zamiast „Sądu” (s. 131), „wewnętrznym” zamiast „wewnętrzny” (s. 131), „jest” zamiast „są” (s. 57). Uwagi te nie zmieniają sensu rozprawy doktorskiej i nie wpływają na zrozumienie wywodów naukowych. Pod względem formalnym wszystkie elementy rozprawy doktorskiej są sporządzone prawidłowo. Doktorant dobrał trafnie bibliografię, ustawy zasadnicze polskie i zagraniczne, orzecznictwo sądów polskich, polskie akty normatywne i umowy międzynarodowe oraz źródła internetowe, które zostały dokładnie przeanalizowane przez Doktoranta.

4. Konkluzja oceny rozprawy doktorskiej

Po zapoznaniu się z rozprawą doktorską Pana mgr Bena Sassi nt. „*Skuteczność prawa międzynarodowego w porządku prawnym Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*” przygotowaną pod kierunkiem naukowym Pan prof. UW dr hab. Katarzyny – Myszony – Kostrzewy w Instytucie Prawa Międzynarodowego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, stwierdzam, że rozprawa ta stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktoranta w dziedzinie nauk

prawnych oraz umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Oznacza to, że rozprawa doktorska spełnia wszystkie wymagania stawiane rozprawom doktorskim określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r., poz. 1789) w związku z art. 179 ust. 2 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r., poz. 1669). Tym samym może stanowić podstawę do przeprowadzenia dalszych czynności w przewodzie doktorskim, w tym do nadania stopnia naukowego doktora nauk prawnych. Wobec powyższego rekomenduję Radzie Naukowej Instytutu Prawa Międzynarodowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego dopuszczenie Pana mgr Bena Sassi do dalszych czynności w przewodzie doktorskim.

Anna Gołębiewska

